

УДК 378:331.5](447)«20»

Сватко Ю. І.

ВИЩА ОСВІТА І РИНОК ПРАЦІ: МІЖНАРОДНИЙ ПОРЯДОК ДЕННИЙ І НАЦІОНАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ УКРАЇНИ

У статті з урахуванням аксіоматики і правового забезпечення сучасного Світу Людини, а також економічного і правозахисного підходу до освіти розглядається міжнародний порядок денний щодо освіти, в тому числі так званий «Болонський процес»; дається визначення права на освіту як гарантованої державою можливості самоідентифікуватися через знання; аналізуються складні взаємостосунки між вищою освітою і ринком праці та задіяні тут специфічні мови спілкування; формулюються вимоги до держави як традиційного «перекладача» діалогу між бізнесом і освітою, а також відповідні національні пріоритети України.

Преамбула

Громадське обговорення проблем у сфері освіти часто нагадує чоловічі розмови про футбол: усі знають, як треба грати, – й усі впевнені, що улюблена команда біжить «не туди». Голос фахівців не надто чути у загальному хорі «вболівальників», які баналізують дискусію, зводячи її до «загальних місць»: корупція, лузери-професори, телепні-студенти, байдужа держава *etc.*

Між тим, освітня галузь – не лише вагома складова сфери духу¹. Це ще й обличчя держави й водночас тестовий майданчик, де та має фахово складати іспит на приналежність до світової спільноти грамотних.

Процедуру такого іспиту² – зазвичай його формалізовано у вигляді відповідних національних звітів (доповідей) – повинна забезпечувати вся система міжнародних нормативно-правових інструментів у галузі ПРАВА НА ОСВІТУ³. Варто спеціально наголосити: сьогодні саме право на освіту – основний тренд спеціалізованих уста-

нов системи ООН і організацій, що співпрацюють з ними в освітній сфері⁴. Тож не «сваволя» чиновників від освіти, як це іноді видається обивателю, а забезпечені нормами міжнародного права й національним законодавством правові стандарти захисту права на освіту найперше визначають стратегічні напрями розвитку національної системи освіти у глобалізованому світі⁵.

[Втім, чиновницької «творчості», несподіваних громадських ініціатив й національної специфіки зі знаком «+» чи «-» ніхто, зрозуміло, не відміняв.]

Але чому саме ПРАВО НА ОСВІТУ, а не «ОСВІТА» чи звичні для нас ОСВІТНІ ПОСЛУГИ⁶? Як право на освіту корелює з правом на працю? І де тут місце ринку праці? Ці питання окреслюють два підходи до освіти, що однаково зроджені наріжними принципами сучасного світоустрою. Тому спочатку вкрай стисло – про нього і про них.

І. Стисла аксіоматика світу Людини

Я позначу цей світоустрій – спадок європейської історії ХХ ст., а нині спільний культурний проект людства як СВІТ ЛЮДИНИ, маючи на

¹ Разом зі спеціалізованими закладами науки і техніки, ЗМІ та інформатики, а також культури.

² Цей іспит є важливим моментом реалізації міжнародних зобов'язань щодо права на освіту через представлені у державі а) механізми, б) процедури, в) інструменти, г) етапи / рівні імплементації як індикатори континуальності й ефективності імплементаційного процесу.

³ Див. їхню достатньо репрезентативну добірку у виданні «Право на освіту в країнах перехідного періоду: Довідкові матеріали», підготовленому кафедрою ЮНЕСКО в НаУКМА до першої на пострадянському просторі Міжнародної наради експертів з прав людини в полі компетенції ЮНЕСКО «Право на освіту в країнах перехідного періоду», що відбулася в НаУКМА в квітні 2006 р. за участі Генерального директора ЮНЕСКО *п. Коїтіро Мацуури* [28].

⁴ ЮНЕСКО, ПРООН, ЮНІСЕФ, МОП, Світовий банк, регіональні банки розвитку і МВФ.

⁵ І така ситуація є характерною для всіх відомих гравців на полі освіти, що формують міжнародний ринок торгівлі послугами в освітній галузі.

⁶ Це ж саме вони нормативно закріплені через поняття «освітня діяльність» у статті 1 Закону України «Про вищу освіту» № 2984-ІІІ від 17 січня 2002 р. Пор.: «...освітня діяльність – діяльність, пов'язана з наданням послуг для здобуття вищої освіти, з видачею відповідного документа» [5].

увазі, що в його основі лежить глобальна ідея облаштування життєвого простору під орудою *людської особистості*.

Аналіз «філософії Світу Людини»¹, зафіксованої в програмних документах його міжнародних організацій², свідчить: саме така автономна *resp.* незалежна від будь-яких авторитетів чи абсолютних засад життя³, отже, відносна, умовна й кінцева, власне – ЛІБЕРАЛЬНА ОСОБИСТІТЬ є центром і внутрішнім кордоном цього світу. Передусім завдяки їй (і лише потім – через розвиток сучасних ЗМІ, прогрес ІТ-технологій чи ринок деривативів⁴) він постає як наскрізь відносний, тобто віртуальний саме *по сумі*⁵.

Це глобалізований світ сховищ (архівів, бібліотек, музеїв), поголосу й моди. Або ще: світ експертів (минуле), аналітиків (сьогодення) і консультантів (майбутнє). Зразковим способом його існування є креативне, екологічне, різною мірою переконливе (= риторичне) мовлення.

То є мовлення щодо послідовного відтворення світу як *домірного* людині, тобто безпечного для неї середовища послуг (сервісів). Відтак значущими темами тут із необхідністю мають бути:

1) права людини – як безпечний зовнішній кордон насправді лише умовно рівних особистостей.

2) практична екологія⁶ та сталий розвиток⁷ – як ідеологічні еквіваленти принципу особистої відповідальності за все⁸;

3) кодифікована приватність – як запорука проєктування принципово «свого» світу⁹;

¹ Див. пріоритетність такої інтерпретації для світової спільноти у Паризькій Хартії для нової Європи (1989) [21], доповідях 1995 р. Комісії ООН щодо глобального управління («Наше суцільство у світі») [25], Всесвітньої комісії з культури і розвитку («Наші творчі відмінності») [24], а також у Чиказькій «Декларації щодо світової етики» (1993) [22].

² Насамперед це резолюції, декларації, конвенції, рекомендації *etc.* ООН та її спеціалізованих установ (див. виноску 3).

³ Характерно, що підписана 2009 р. Лісабонська угода про реформування ЄС, яка замінила проєкт Конституції ЄС, дійсно не містить посилань бодай на будь-які абсолютні засади життя. Див. з цього приводу: *Draft Treaty amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community* [23].

⁴ Скажімо, кредитних свопів (*SWAP*) – похідних фінансових інструментів, угод, що дозволяють обмінювати одні активи / зобов'язання на інші.

⁵ Звідси – апологія *віртуального* стилю життя, який утверджується на шляхах лише умовної (іміджевої) *персонажності*, або суцільного життєво-особистісного *акторства*.

⁶ Ідеологія послідовного відтворення світу в його власне людських (домірних) кордонах.

⁷ Поняття «сталий розвиток» було визначено в Доповіді Міжнародної комісії з навколишнього середовища й розвитку (т. зв. «Комісія Г. Х. Брундтланд»; 1987) як такий розвиток, що забезпечує збалансоване розв'язання соціально-економічних завдань і проблем збереження довкілля та природно-ресурсного потенціалу задля задоволення потреб нинішнього й майбутнього поколінь людей [26].

⁸ Варіант цієї норми – АНТРОПНИЙ ПРИНЦИП. У разі ж нестачі адекватних інструментів відповідальності Світ Людини підсилює наявні інструменти й гарантії через використання *техніки*.

⁹ Де основоположним принципом оцінки є власний життєвий досвід.

4) науковість – як раціональна схематизація життєвих випадковостей (= природного алогізму життя);

5) моральність – як стандартизація схем життя з огляду на встановлений звичай і прийняті в суспільстві правові норми;

6) технічний професіоналізм – як практика оволодіння життям через раціональні схеми *resp.* «техніки» управління ним на підставі розумного *resp.* «правильного» (= «за правилами») розподілу знань;

7) прозора статистика – як спосіб подолання випадковостей поцейбічного життя через повтор;

8) зрозумілі конвенції сьогодення – як міра поступового (прогресивного) оволодіння світом у процедурах критичного мислення;

9) соціальна історія – як усвідомлення неперервної репрезентованості людини у світі;

10) культура – як виразна самоідентифікація людини в ролі фактично неперервного кордону історії;

11) комунікація – як неперервна ідентифікація людини для інших;

12) мир – як фінальна самоідентифікація Світу Людини на кшталт музейного факту [16; 27].

II. Міжнародний порядок денний щодо освіти у Світі людини

З огляду на ці пріоритетні теми Світ Людини формує запит на 1) рівним чином 2) автономних 3) людських 4) особистостей, які 5) комунікативно утверджуються у 6) власних правах як 7) професійні творці історії через 8) «правильні» апеляції до культури¹⁰ задля 9) збереження суцільного миру. Саме їх і має поставляти йому сучасна освіта.

Тому міжнародний порядок денний щодо освіти у Світі Людини прагне гарантувати 1) універсалістськи-2) неперервний, 3) ліберально-4) атеїстичний, 5) рівноправно-6) демократичний, 7) багатофункціональний характер сучасної освіти, її 8) гуманістичну, 9) полікультурну, 10) громадянську, 11) життєву й 12) професійну 13) спрямованість, що забезпечує 14) виховання в душі 15) культури миру [15]. У стратегічному плані¹¹ він орієнтований на об'єднання базової

¹⁰ Йдеться про комунікацію в просторі культури, що є специфічною ознакою сучасного Світу Людини. Справа не в тому, що інші епохи й культурні світи не знають такої комунікації, а в тому, що сьогодні вона розуміється саме як конститутивний фактор світобудови й умова мирного людського існування, в якому справжнім об'єктом для людини є саме «Інший», як культурний факт.

¹¹ Пор. висунуті або підтримані ЮНЕСКО концепції гуманістичної, неперервної, базової, профілактичної, професійної, громадянської освіти, а також освіти для всіх. Див. хоча б такі документи й публікації: Всесвітня декларація щодо освіти для всіх [29, р. 73–77]; «Зауваження загального порядку № 13 – Право на освіту (стаття 13)», прийняті Комітетом ООН з економічних, соціальних і культурних прав (1999; документ Е/С.

освіти¹ і «другої грамотності»² як «науки жити разом»³.

У цьому світі ми й зустрічаємося з двома згаданими підходами до освіти. Один із них я позначу як *прагматичний*, або *економічний*, інший – як *правозахисний*⁴.

Перший розглядає освіту як доступний процес професійно спрямованого засвоєння знань, тобто навчання або просвіту. В результаті освіта:

1) є засобом професіоналізації суспільства на підставі «правильного» розподілу знань;

2) піддається кількісним оцінкам засвоєних функціонально-прикладних знань, вмінь, навичок і компетенцій⁵, або технічної умілості, операціональної моторності і вправності, за олімпійським принципом «Швидше, вище, сильніше!»;

3) нейтрально орієнтована на задоволення *інших* потреб як більш пріоритетних – через виховання *пошукача* освіти задля знань, освіти для розвитку (сьогодні – людського потенціалу / капіталу⁶), освіти для економічного зростання, освіти для кар'єри, освіти для життєвого успіху *etc.*;

12/1999/10) [7, с. 88–106]; Джакартська декларація, прийнята на Міжнародній конференції з права на базову освіту як одне з основних прав людини і правових рамок його фінансування (2005; документ 174 EX/37 Rev.) [3, с. 84–90]; Пропозиція про зміну назви Інституту ЮНЕСКО з освіти (ІЮО) на «Інститут ЮНЕСКО з навчання впродовж усього життя (ІЮОЖ)» (2006; документ 174 EX/38 Rev.) [13]; Доповідь Генерального директора ЮНЕСКО про глобальний план щодо досягання цілей в галузі освіти для всіх (ОДВ) (2006; документ 174 EX/9) [4]; Всесвітня доповідь з моніторингу ОДВ – 2008 «Освіта для всіх до 2015 року. Чи досягнемо ми успіху?» [11].

¹ Див. Заключну доповідь Всесвітньої конференції з освіти для всіх: задоволення базових освітніх потреб (Джомтсьєн, Таїланд; 1990) [29]. У Міжнародній стандартній класифікації освіти (ЮНЕСКО, версія 1997 р.) базову освіту «вписано» до *першого* (початкова освіта, або перший етап базової освіти) і *другого* (перший етап середньої освіти, або другий етап базової освіти) ступеня освіти, пов'язаних із повним засвоєнням базових навичок (читання, письмо, лічба, засади наук) та отриманням бази для навчання упродовж життя. Бажано, аби базові навички корелювали з основними життєвими навичками [8, с. 22–24]. Відповідно до пункту 9 «Зауважень загального порядку № 1» (2001) Комітету з прав дитини щодо цілей освіти ці останні передбачають такі життєво важливі навички, як «вміння приймати виважене рішення, розв'язувати конфлікти ненасильницьким шляхом, вести здоровий спосіб життя, підтримувати гарні стосунки з оточенням, розвиток почуття відповідальності, здатність до критичного мислення, розвиток творчих здібностей, інших здібностей, що дають дітям можливість працювати в житті обраними ними шляхами» [6, с. 176].

² Див. Всесвітню конференцію ЮНЕСКО з освіти для всіх (Джомтсьєн, Таїланд; 1990) [29].

³ Див. доповідь Міжнародної комісії з освіти для XXI ст. «Освіта: потаємний скарб» (комісія Делора, 1996) [12].

⁴ Перший, як 2004 р. влучно зауважила в пункті 10 своєї доповіді «Право на освіту» Спеціальний доповідач з питання про право на освіту Комісії ООН з прав людини *Катарина Томашевська*, нагадує слова *Джона Кейнса* про потужний вплив економістів навіть тоді, коли вони неправі, так само як і слова *Пола Самуелсона* про марність конституційних гарантій, коли вони суперечать прописним істинам економічних підручників. – Документ E/CN.4/2004/45 [19, с. 9].

⁵ Як знання стосовно *використання знання* [15].

⁶ Поняття «людський капітал» зазвичай визначають як сукупність економічно значущих якостей (знання, навички, компетенції), котрі має населення у працездатному віці. – Документ E/CN.4/2000/6 [18, с. 48 (67)].

4) тобто є ПОСЛУГОЮ, що «має «цінність» у бюджетно-економічному ракурсі»⁷;

5) відтак, перетворюється на витратний або, навпаки, інвестиційний інструмент «капіталізації людини» за умови вельми відтермінованої економічної віддачі;

6) у цьому сенсі є предметом міжнародної торгівлі послугами в рамках ГУТП⁸;

7) перетворює викладача на обслуговуючий персонал;

8) слугує ствердженню не стільки вільної, скільки саме залежної особистості у зовнішніх для неї формах соціальної взаємодії: економіці, праці, спорті, обивательських варіантах культури (*non-культура*) *etc.*;

9) зроджує невпевненість у собі, острах перед самостійними рішеннями й учинками⁹, уперте відтягування зустрічі з «реальним життям» через збільшення терміну отримання освіти і зростання залежності від персоналу / техніки;

10) долучає до ПРАВА НА ПРАЦЮ не через благо, а через користь на засадах не стільки рівності, скільки економічної справедливості.

Граничним уособленням економічного підходу до освіти сьогодні виступає Болонський процес. Далі – етапи великого шляху: лише невеликий цитатник без коментарів.

Як відомо, учасники «Болонської ініціативи» стурбовані насамперед «зиском Європи» (Париж, травень 1998¹⁰); акцентом на «дослідницькій і самостійній роботі», «шляхами становлення професійної кар'єри» й отримання «переваги перед іншими людьми» (*там само*) у плані «працевлаштування» (Болонья, червень 1999¹¹). Прагнучи до затребуваності на єдиному «європейському ринку праці» (*там само*), вони воліють оцінювати освіту не з точки зору її ціннісного змісту, а в плані знань, умінь і навичок, «необхідних для роботи» (Саламанка, березень 2001¹²), й ширше – «довгострокової можливості працевлаштування» (Прага, травень 2001¹³). У такій оцінці домінує діяльнісний – принципово функ-

⁷ Доповідь Спеціального доповідача Комісії ООН з прав людини *Вернора Муньоса Вільялобоса*. – Док. E/CN.4/2005/50 [45] [20, с. 13].

⁸ ГУТП – Генеральна угода з торгівлі послугами. Тон тут задають експортери послуг.

⁹ Пор. *Фр. Бегбедера*: «Хронікер-ноктюрніст, редактор-концептуаліст, журналіст-літератор – у всіх професій Марка складені назви. Він не бажає нічого віддатися цілком – адже тоді довелось б обирати» [1, с. 2].

¹⁰ Див. прийняту там Сорбоннську декларацію чотирьох міністрів (Великобританія, Німеччина, Франція, Італія) «Про гармонізацію архітектури європейської системи вищої освіти» [2, с. 10–11].

¹¹ Див. спільну декларацію «Зона європейської вищої освіти» на першій зустрічі європейських міністрів, відповідальних за освіту [2, с. 11–14].

¹² Пор. заяву «Формування майбутнього» конференції європейських вишів і освітніх організацій [2, с. 14–15].

¹³ Пор. комюніке європейських міністрів вищої освіти «До зони європейської вищої освіти» [2, с. 16–18].

ціональний, але не власне змістовний – аспект (Берлін, 2003¹) засвоєння освітнього «контенту» тими, хто, як тепер виявляється, народжений не стільки для щастя, скільки «єдиного європейського ринку праці».

З іншого боку, правозахисний підхід воліє розглядати освіту як 1) безумовну й 2) невід’ємну, 3) гарантовану державою 4) *можливість* для 5) людської особистості 6) самоідентифікуватися, 7) самостверджуватися й 8) самовиражатися через 9) *знання*². Ось таку процедуру самоідентифікації / самовиразу людської особистості через *знання*³ й передбачають глобальні ініціативи в галузі освіти двох останніх десятиліть: 1) освіта для всіх; 2) освіта на недискримінаційній основі; 3) неперервна освіта упродовж усього життя; 4) освіта в галузі прав людини; 5) освіта в галузі культури миру⁴.

В результаті освіта – й насамперед вища освіта (в аспекті її соціальної місії):

1) постає недискримінаційним⁵ засобом «повного розвитку людської особистості»⁶;

2) передбачає кількісно-якісну оцінку послідовно, системно і цілеспрямовано засвоєних а) професійно орієнтованого знання, б) сучасних дослідницьких практик, в) проектних та інноваційних технік управління світом, а також г) моральних і культурних цінностей та д) життєво важливих компетенцій з огляду на здатність е) самостійно приймати особистісно значущі

(ціннісні) рішення і ж) відповідально здійснювати власний життєвий вибір;

3) орієнтована на розумне самоствердження людини як свідомої й гідної особистості з огляду на рівну приналежність знання всім членам людської родини;

4) тобто є гарантованим ПРАВОМ, що лежить в основі здійснення всіх інших прав, має самостійну цінність як СУСПІЛЬНЕ БЛАГО й на відміну від послуги має бути поступово здійснене в обов’язковому порядку;

5) відтак, перетворюється на інструмент свободи та лібералізації суспільства на засадах самостійного прийняття особистісно значущих рішень;

6) у цьому сенсі є предметом дотримання, захисту й виконання⁷;

7) перетворює викладача на педагога-партнера;

8) слугує ствердженню вільної особистості, відповідальної за різноманітні форми соціальної взаємодії як «свої власні» на засадах культурної різноманітності;

9) зроджує впевненість у собі як передумову саморозвитку на підставі власних прав, свобод і обов’язків;

10) долучає до права на працю як суспільного блага.

Здається, сьогодні граничним уособленням правозахисного підходу до освіти виступає Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966–1976) [9].

III. Вища освіта і ринок праці: національні пріоритети України

Очевидно, що нині між двома представленими підходами не існує єдиної мови спілкування. В жодному підручнику з економіки не відбито підходу до освіти з позицій прав людини. Більше того, університети й бізнес узагалі розмовляють різними мовами. Бізнес орієнтований на *повсякденність*, тобто на однократні промови, що передбачають вичерпання змісту в одному виступі, тоді як університет – на *освіту*, тобто багатократні промови, що передбачають повтор. Тому бізнес реалізує пафос творення нового стилю життя, а університет – пафос управління

¹ Пор. комюніке «Створення загальноєвропейського простору вищої освіти» за результатами третьої зустрічі міністрів, відповідальних за вищу освіту [2, с. 18–24].

² Точніше, право на освіту є 1) законодавчо закріпленою (забезпеченою) у 2) системі відповідних норм, 3) гарантованою 4) державою, 5) контрольованою 6) суспільством і такою, що 7) використовується людиною, 8) безумовною 9) можливістю 10) розумного 11) самоствердження (самореалізації й самоідентифікації) 12) людської особистості у власній 13) справжності й 14) гідності через 15) знання. Воно гарантується насамперед текстами статей 1, 26 Загальної декларації прав людини, а також статтями 13, 14 Міжнародного пакту про економічні, соціальні й культурні права [17].

³ У випадку інших прав – через працю, свободу совісті, переміщення, культуру *etc.*

⁴ Так виглядає сьогодні міжнародний порядок денний щодо освіти, сформований на підставі доповіді Міжнародної комісії з освіти для XXI століття «Освіта: потасний скарб» (1996), а також у результаті проведення низки всесвітніх конференцій ЮНЕСКО з питань освіти, а саме: з освіти для всіх – Джомтьєн, 1990 (Таїланд); з освіти для дорослих – Гамбург, 1997 (Німеччина); з вищої освіти – Париж, 1998 (Франція); з технічної та професійної освіти – Сеул, 1999; з науки – Будапешт, 1999 (Угорщина); з освіти для всіх – Дакар, 2000 (Сенегал) [14].

⁵ Ключовими бенефіціарами права на освіту є: 1) *жінки* (= забезпечення рівного доступу до освіти); 2) *діти* (= обов’язкова безкоштовна початкова й середня освіта); 3) *люди похилого віку* (= забезпечення доступу та використання знань і досвіду); 4) *інваліди* (= інклюзивна освіта); *люди, які живуть з ВІЛ / СНІД*; 5) *робітники-мігранти*; 6) національні, етнічні, релігійні й мовні *меншини*; 7) *корінні народи*; 8) *насильницькі виселені та внутрішньо переміщені люди*; 9) *біженці; ув’язнені та затримані*; 10) *люди без громадянства* [10, с. 30].

⁶ Див. пункт 4 в «Зауваженнях... № 13» КЕСКП [7].

⁷ З огляду на її універсальні характеристики, вироблені практикою тлумачення права на освіту в «Зауваженнях загального порядку» Комітету ООН з соціальних, економічних і культурних прав, а також у доповідях спеціального доповідача ООН з питань права на освіту. Пор.: 1) наявність; 2) доступність – як недискримінація, фізична та економічна доступність; 3) прийнятність – як адекватність форм і змісту освіти в плані врахування культурних особливостей, а також їхня якісність; 4) адаптованість – як гнучкість по відношенню до потреб суспільств і громад у світі, що змінюється, з урахуванням притаманних їм різноманітних соціально-культурних норм [10, с. 51–54].

й відтворення традиції. Очевидно, що за таких умов обидва потребують ефективного перекладача.

Таким перекладачем може виступити передусім держава й місцеві громади – через ініціювання / створення інституцій на кшталт 1) спільних експертних рад при Міністерстві освіти і науки, Міністерстві економіки, Національній комісії України у справах ЮНЕСКО; 2) національних комісій з технологій та інновацій, 3) агентств з інтелектуальної власності, 4) антрепренерських шкіл, 5) вищих професійних шкіл. Вона ж має – навзаємін процесу суцільної «університетизації» – подумати про новий розподіл ролей серед різних видів ВНЗ, залишивши за університетами завдання універсальної освіти й передбачивши для спеціалізованих інститутів / вищих шкіл професійно-кар'єрну складову.

В цілому ж наріжними завданнями для держави, бізнесу та інституцій вищої освіти в плані облаштування ефективного багатовимірного «простору діалогу» сьогодні повинні стати такі:

1) створення нових каналів суспільного діалогу і спеціальних інформаційних платформ для вироблення єдиної мови спілкування, медіації та фасилітації, покращання взаємодії між економікою і комплексною сферою «вища освіта – дослідження – технології» із залученням національної спілки донорів та Союзу ректорів України;

2) підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня повної вищої освіти через відмову від пріоритетної орієнтації на «первинні посади», що не потребують досвіду професійної діяльності;

3) введення НАЦІОНАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ СТАЖИСТА (соціалізація у сфері праці) як необхідного кроку на шляху професіоналізації вищої освіти в Україні й одночасно обов'язкової умови для отримання повної вищої освіти як такої¹ з вирішенням відповідних питань правового забезпечення, в тому числі – щодо нижньої межі оплати праці, часу праці, пільгового оподаткування для підприємств і організацій, що співпрацюють з вищими у цьому напрямку;

4) розробка правового й інституційного забезпечення для створення у вишах місць переносу технологій та інформаційних платформ для сфери технологій (передусім для середньострокових проектів із високим ринковим, інноваційним та гуманітарним потенціалом, а також високим ступенем ризику);

5) залучення до співпраці на правах гарантів агентства інтелектуальної власності для вирішення питань забезпечення права на інтелектуальну власність (фіксація пріоритетності, ав-

торства, права на використання) через звернення до відповідних стандартних процедур / інструментів (реєстрація, патентування, ліцензування *etc.*);

6) забезпечення консолідованої підтримки фундаментальних досліджень, наукових шкіл і проектів для подолання диспропорцій між фундаментальними та прикладними дослідженнями, традиційною економікою та «економікою послуг (сервісів)»;

7) стимулювання створення й узгодження професійних кодексів у сфері економіки, науки та освіти;

8) стимулювання взаємного упрозорення / узгодження практик управління між бізнесом й університетами;

9) спільна розробка засад і стратегій регіональної політики із залученням людського та фінансово-економічного потенціалу, а також іміджевої складової університетів і вищих шкіл;

10) посилення зв'язків бізнес-шкіл із університетами задля взаємозбагачення методик і практик викладання;

11) вивчення перспектив / забезпечення можливості соціального контракування бізнесом здібних стажистів для завершення ними повної вищої освіти з гарантіями подальшого працевлаштування / зобов'язаннями щодо відпрацювання;

12) заохочення до створення університетських банків кейсів на замовлення бізнесу, а також навчальних кейсів у співробітництві з бізнесом;

13) перетворення бізнес-замовлення на складову вступної кампанії й навчального процесу в магістеріумі;

14) стимулювання виставкових лекцій і майстер-класів «капітанів» економіки як складових загальноуніверситетського навчального процесу;

15) початок розробки університетами спільних із бізнес-середовищем навчальних курсів щодо засад корпоративної культури, професійного спілкування, менеджменту проектів і дослідницьких програм, малого підприємництва;

16) підтримка ініціатив із розробки механізмів (процедур, методик) узгодженої оцінки якості знань, компетенцій, навичок професійної діяльності, ведення проектів;

17) опрацювання питання щодо можливості введення спеціального адресного (!) податку на університети з боку реального сектору економіки.

Здається, лише коли Україна реально почне рухатися в зазначеному напрямку, непримиренні представники двох представлених вище підходів до освіти нарешті отримають шанс об'єднатися у спільних практичних діях.

¹ Тут міг би стати у пригоді, наприклад, відповідний досвід Франції.

1. Бегбедер Фр. Каникулы в коме / Фредерик Бегбедер. – М. : Иностранная литература, 2002. – С. 2.
2. Болонський процес у фактах і документах (Сорбонна-Болонья-Саламанка-Прага-Берлін) // Степко М. Ф., Боллобаш Я. Я., Шинкарук В. Д., Грубінко В. В., Бабін І. І. / Міністерство освіти і науки України : Тернопільський державний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – [Тернопіль] : [ТДПУ], 2003. – С. 3–4.
3. Джакартская декларация, принятая на Международной конференции по праву на базовое образование как одному из основных прав человека и правовым рамкам его финансирования // Деятельность в связи с Джакартской декларацией, принятой на Международной конференции (декабрь 2005 г.) по праву на базовое образование как одному из основных прав человека и правовым рамкам его финансирования / ЮНЕСКО : Исполнительный совет : сто семьдесят четвертая сессия : пункт 41 предварительной повестки дня. – 2006. – Режим доступа до вид. : <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001442/144224r.pdf>. – Назва з екрана.
4. Доклад Генерального директора о глобальном плане действий по достижению целей в области образования для всех / ЮНЕСКО : Исполнительный совет : сто семьдесят четвертая сессия : пункт 8 предварительной повестки дня. – 2006. – Режим доступа до вид. : <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001442/144245R.pdf>. – Назва з екрана.
5. Закон України «Про вищу освіту» [№ 2984-111 від 17 січня 2002 р.]. – 2002. – Режим доступу до вид. : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2984-14>. – Назва з екрана.
6. Замечания общего порядка № 1 – Цели образования // Замечания общего порядка, принятые Комитетом по правам ребенка / Организация Объединенных Наций. Международные договоры по правам человека. Т. II. Подборка замечаний общего порядка и общих рекомендаций, принятых договорными органами по правам человека. 2001. – 2008. – Т. II. – Режим доступа до вид. : <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G08/422/45/PDF/G0842245.pdf?OpenElement>. – Назва з екрана.
7. Замечание общего порядка № 13 – Право на образование (статья 13) // Замечания общего порядка, принятые Комитетом по экономическим, социальным и культурным правам / Организация Объединенных Наций. Международные договоры по правам человека. Т. I. Подборка замечаний общего порядка и общих рекомендаций, принятых договорными органами по правам человека. 1999. – 2008. – Т. I. – Режим доступа до вид. : http://www2.ohchr.org/english/bodies/icm-nc/docs/8th/HRI.GEN.1.Rev9_ru.pdf. – Назва з екрана.
8. Международная Стандартная Классификация Образования – 1997 / ЮНЕСКО : Генеральная конференция : двадцать девятая сессия. – 1997. – Режим доступа до вид. : http://www.uis.unesco.org/TEMPLATE/pdf/iscled/ISCED_R.pdf. – Назва з екрана.
9. Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах // United Nations : Treaty Series. – Vol. 993. – P. 34–43. – 1966. – Режим доступа до вид. : <http://www.un.org/russian/document/convents/pactecon.htm>. – Назва з екрана.
10. Модель аналізу національної політики в галузі здійснення права на освіту / Ю. І. Сватко (укладач) // Модель аналізу національної політики в галузі здійснення права на освіту : Міжнародна нарада експертів з прав людини в полі компетенції ЮНЕСКО «Право на освіту в країнах перехідного періоду». – 2006. – Режим доступу до вид. : http://www.vokiev.ua/files/ukr/meeting_discussion_316_ua_dpaper.doc. – Назва з екрана.
11. Образование для всех к 2015 году. Добьемся ли мы успеха? : Всемирный доклад по мониторингу ОДВ – 2008. – [Париж] : ЮНЕСКО, 2008. – 492 с. [2].
12. Образование: сокрытое сокровище // Основные положения Доклада Международной комиссии по образованию для XXI века. 1996. – 2007. – Режим доступа до вид. : http://www.ifap.ru/library/book_201.pdf. – Назва з екрана.
13. Предложение об изменении названия Института ЮНЕСКО по образованию (ИЮО) на «Институт ЮНЕСКО по обучению на протяжении всей жизни» / ЮНЕСКО : Исполнительный совет : сто семьдесят четвертая сессия : пункт 50 повестки дня. – 2006. – Режим доступа до вид. : <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001448/144880R.pdf>. – Назва з екрана.
14. Сватко Ю. І. Освіта у Світі Людини і глобальні виклики часу (освітня стратегія ЮНЕСКО та національні пріоритети України) / Ю. І. Сватко // Наукові записки НАУКМА. – Т. 47. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – 2005. – С. 7–13.
15. Сватко Ю. І. Значення освіти: на шляху до моніторингу та оцінки зобов'язань держави щодо виконання Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права / Ю. І. Сватко // Наукові записки НАУКМА. – Т. 59. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – 2006. – С. 3–8.
16. Сватко Ю. І. Вызовы и препятствия на пути к реализации культуры мира : Смысловая аксиоматика Мира Человека и его риторические максимы / Ю. И. Сватко // Межкультурный и межрелигиозный диалог в целях устойчивого развития: Материалы международной конференции ; Российская академия гос. службы при Президенте РФ ; Бюро ЮНЕСКО в Москве по Азербайджану, Армении, Беларуси, Республике Молдова и Российской Федерации. – М. : Изд-во РАГС, 2008. – С. 218–223.
17. Сватко Ю. І. Право на освіту в контексті глобальної кризи, «Цілей розвитку тисячоліття» і автономії університетів / Ю. І. Сватко // Наукові записки НАУКМА. – Т. 97. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – 2009. – С. 3–12.
18. Экономические, социальные и культурные права // Доклад о ходе работы Специального докладчика по вопросу о праве на образование Катарины Томашевски, представленный в соответствии с резолюцией 1999/25 Комиссии по правам человека / Организация Объединенных Наций : Экономический и Социальный Совет : Комиссия по правам человека : Пятьдесят шестая сессия : Пункт 10 предварительной повестки дня. – 2000. – Режим доступа до вид. : <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G00/104/60/PDF/G0010460.pdf?OpenElement> – Назва з екрана.
19. Экономические, социальные и культурные права: Право на образование // Доклад, представленный Специальным докладчиком г-жой Катариной Томашевски / Организация Объединенных Наций : Экономический и Социальный Совет : Комиссия по правам человека : Шестидесятая сессия : Пункт 10 предварительной повестки дня. – 2004. – Режим доступа до вид. : <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G04/103/30/PDF/G0410330.pdf?OpenElement>. – Назва з екрана.
20. Экономические, социальные и культурные права: Право на образование // Доклад Специального докладчика по вопросу о праве на образование г-на Вернора Муньоса Вильяльбоса / Организация Объединенных Наций : Экономический и Социальный Совет : Комиссия по правам человека : Шестидесят первая сессия : Пункт 10 предварительной повестки дня. – 2005. – Режим доступа до вид. : <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G04/171/42/PDF/G0417142.pdf?OpenElement>. – Назва з екрана.
21. Carta de Paris para una nueva Europa. – 1990. – Режим доступа до вид. : http://www.osce.org/documents/html/pdftohtml/4045_es.pdf.html. – Назва з екрана.
22. Declaration Toward a Global Ethic. – 1993. – Режим доступа до вид. : <http://www.weltethos.org/dat-english/03-declaration.htm>. – Назва з екрана.
23. Draft Treaty amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community. – 2009. – Режим доступа до вид. : <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsupload/cg00001.en07.pdf>. – Назва з екрана.

24. Our Creative Diversity: Report of the World Commission on Culture and Development. – 1995. – Режим доступу до вид. : <http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001016/101651e.pdf>. – Назва з екрана.
25. Our Global Neighborhood: Report of the Commission on Global Governance. – 1995. – Режим доступу до вид. : <http://www.sovereignty.net/p/gov/ogn-front.html>. – Назва з екрану [Перевірено : 15.09.2010].
26. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. – 1987. – Режим доступу до вид. : <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>. – Назва з екрана.
27. Svatko Yu. The Case of the 'Evasive Initial' (Challenges and Obstacles in the Way of the Culture of Peace and Human Rights in the Globalized World of Human) / Yuriy Svatko [Text]. – 2009. – Режим доступу до вид. : http://vo.kiev.ua/files/eng/varia_346_en_evasive_ini.pdf. – Назва з екрана.
28. The Right to Education in the countries in transition : Reference material / Compiled by Yuriy Svatko // The Right to Education. Reference Material : International Expert's Meeting in Human Rights within the competence of UNESCO «The Right to Education in the Countries in Transition». – 2006. – Режим доступу до вид. : http://www.vo.kiev.ua/files/eng/meeting_reference_323_en_reference.doc. – Назва з екрана.
29. World Declaration on Education for All, adopted by the World Conference on Education for All (Jomtien, Thailand, 5–9 March 1990) // The Dacar Framework for Action : Education for All: Meeting our Collective Commitment ; World Education Forum : Dacar, Senegal, 26–28 April 2000. – [Paris] : UNESCO, 2000. – P. 73–77.

Yu. Svatko

HIGHER EDUCATION AND LABOR MARKET: INTERNATIONAL AGENDA AND THE NATIONAL PRIORITIES OF UKRAINE

The international agenda on education, including the so-called Bologna Process, is covered in the article, with axiomatics and legal tools of the contemporary Human World, as well as an economic and an advocacy approaches to education considered; a definition of the right to education, as an opportunity for self-identification through knowledge, is given; the complex relationship between higher education and labor market, and specific communication languages employed therein, are analyzed; the requirements to state as a traditional «interpreter» to the dialogue between business and education, as well as respective national priorities for Ukraine, are formulated.

УДК 378:377.3](477)“20”

Заветний С. О., Пономарьов О. С., Пазиніч С. М.

ПАРТНЕРСТВО БІЗНЕСУ Й УНІВЕРСИТЕТІВ ЯК УМОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Через консерватизм сучасної освіти її зміст і характер не відповідають новим суспільним вимогам, що негативно позначається на кадровому забезпеченні бізнес-структур. Запропоновано систему партнерства бізнесу й університетів як засіб ефективного розв'язання означеної проблеми.

Соціально-економічне становище країни визначається сукупністю таких чинників, як стан бізнес-середовища, розвиток освіти і науки та взаємозв'язок між ними. Успішне функціонування бізнес-середовища потребує сприятливого правового поля і певного рівня добробуту, платоспроможності населення, як потужного стимулу виробництва товарів і послуг. Визначальною особливістю сьогодення є істотне загострення конкурентної боротьби. Завдяки цьому бізнес-середовищу потрібне належне науково-технологічне і кадрове забезпечення.

Сучасний період історії людської цивілізації визначають як глобалізаційний, постіндустріальний, інформаційний тощо. Однак найадекватніше його сутність і характер відображає термін «інноваційний». Дійсно, завдяки науково-технічному і соціальному прогресу сьогодні відбувається істотне пришвидшення процесу зростання та накопичення знань, скорочується час трансформації їх у технології, і зменшується період старіння й оновлення техніки і технологій. Оскільки бізнес-середовище є надзвичайно динамічною соціальною системою, для свого